

Ik was overigens niet de enige die worstelde met de transculturele communicatie. Ook tijdens het werkproces zag ik het. Voor Monsoon #1 beslisten we om een werkprocedure te installeren waarbij artiesten elke dag in willekeurig gekozen, kleine groepen een nieuwe werkstrategie voor de ganse groep moesten uitstippelen. Die strategie zou voortgaan op wat er zich de vorige dag had afgespeeld. De idee was dat er voortdurend zou onderhandeld en heronderhandeld moeten worden, gebaseerd op het reeds gegeneerde materiaal. Na een aantal dagen werd deze werkwijze, in dialoog met de artiesten, bijgesteld. Er werd in zelf gekozen groepen gewerkt, naar een informeel presentatiemoment toe. Op dat moment werden de obstakels van de transculturele communicatie in een van de twee groepen voelbaar. Twee Koreaanse artiesten gaven bijvoorbeeld op beslissende momenten aan ‘dat ze er moesten over nadenken’, en voerden daarmee het werkproces telkens opnieuw terug naar af, tot frustratie van een paar anderen.

Wellicht had Jochen Roller gelijk toen hij zei dat iedereen tijdens Monsoon #1 te beleefd was geweest tegen elkaar. Of is dat een westerse blik op de zaak? Waren het immers niet louter de Europese kunstenaars die stuk voor stuk in hun evaluatie aangaven dat er te weinig risico’s waren genomen? Dat ze liever meer frictie hadden gehad want dat daaruit goeie kunst ontstaat. Geen van de Aziaten rept er met een woord over. Zij gaven daarentegen aan dat procesgeoriënteerd, non-hiërarchisch werken voor hen een nieuwe, soms verbijsterende, maar verfrissende stap in hun parcours was. Misschien vat deze dialoog uit *Hollywood Ending* op ironi-

sche wijze de transculturele communicatie samen: *Chinese vertaler die vertwijfeld de blinde Woody Allen een net opgenomen scène beschrijft*: ‘I must say Sir, there is a strong sense of incoherence.’ *Allen*: ‘Incoherence? That’s great!’ ‘Transculturele uitwisseling’ is, met andere woorden, een combattief begrip dat een continue discussie en onderzoek vergt. In plaats van culturele diversiteit in een maakbaar concept te passen, moeten we de continuïteit ervan benadrukken. We moeten een begrensde, doch flexibele context creëren waarbinnen artiesten en curatoren het lokale of de eigen praktijk kunnen articuleren, en dit keer op keer kunnen verbinden met een veranderende globale agenda. Met Monsoon #1 werd een eerste steen gelegd. Het algemene format is geïnstalleerd, de kennismaking is achter de rug, de kritische evaluatie ook. Nu kan de volgende stap gezet worden.

- 1 STEINER, GEORGE, *De idee Europa*, Nexus Instituut, Tilburg, 2004, p.17.
- 2 Het in Engelssprekende landen gebruikte ‘latte’ is een afkorting van en verwijzing naar het oorspronkelijke Italiaanse ‘caffè latte’, of – origineel althans – 1/3 koffie met 2/3 gestoomde melk.
- 3 GRUNITZKY, CLAUDE (ed.), *TM Transculturalism. How the world is coming together*, True Agency, Los Angeles & New York, 2004.
- 4 *Kimchi* is een traditioneel Koreaans gerecht dat bestaat uit gefermenteerde chilipeper en ingelegde groenten. Het wordt bij zo goed als elke maaltijd geserveerd.
- 5 Er bestaat geen Nederlands equivalent voor *nunchi*, wat zoveel is als de capaciteit om iemands *kibun* of gemoedstoestand in te schatten. Aangezien Koreaanse relaties gebaseerd zijn op harmonie, is het belangrijk om iemands *kibun* niet te kwetsen.